

Kód: SP7MP_MTO2

Úkol: Závěrečný projekt

Autor: Miroslava Hynštová

Varianta: B

Analýza výuky na 1. stupni v malotřídní škole z pohledu inkluzivního vzdělávání

Ve výzkumném projektu diplomové práce se budu věnovat problematice specifických potřeb žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) v raném školním věku, tito žáci jsou vzděláváni v malotřídní škole Bukovina. Ve výzkumném projektu budu analyzovat vzdělávací situaci čtyř žáků se SVP. Budou uvedeny jejich kazuistiky, analyzovány speciálně pedagogické metody práce s těmito žáky a navrhnuty další možnosti nápravy. Dále budeme hodnotit efektivitu domácí přípravy a vliv rodinného zázemí.

Se vzrůstající tendencí inkluzivního vzdělávání je potřeba realizovat výzkumná šetření a přinášet poznatky v realizaci inkluzivních opatření. V tomto případě se jedná o přínos dílčích poznatků z jedné malotřídní školy.

Cílem výzkumného projektu diplomové práce je analýza výuky na 1. stupni základní školy malotřídní, s orientací na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, z pohledu inkluze.

Dílčími cíly jsou:

- Vytvořit kazuistiky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Analýza speciálně pedagogických metod používaných ve výuce.
- Analýza využívání speciálních pomůcek, pracovních listů a učebnic.
- Zhodnocení efektivitu domácí přípravy a rodinného zázemí žáků.

Hlavní výzkumná otázka

Jak efektivně poskytovat speciálně pedagogickou podporu žákům se speciálními vzdělávacími potřebami na 1. stupni v malotřídní škole?

Vedlejší výzkumné otázky

1. Jaká je efektivita speciálně pedagogických metod u žáků se SVP?
2. Jak často se při vyučování využívají specifické pomůcky, pracovní listy nebo učebnice?
3. Jaká je efektivita domácí přípravy žáka se SVP a vliv jeho rodinného zázemí?

Ve výzkumném šetření budu popisovat a analyzovat přístup ke vzdělávání žáků se SVP v malotřídní škole Bukovina. Chceme dosáhnout podrobnějšího studia dané situace, proto budeme používat **kvalitativní** metody práce.

V kvalitativním výzkumném šetření budu provádět přímé pozorování výuky a chování žáků ve třídě. Další součástí výzkumného šetření bude polo-strukturovaný rozhovor s pedagogickými pracovníky školy – s učitelkou 1.- 2. ročníku, s ředitelkou (, která je zároveň učitelka 3. – 5. ročníku) a vychovatelkou - o výuce a žácích se SVP. Součástí práce budou čtyři kazuistiky vybraných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami navštěvujících ZŠ Bukovina, které budou vycházet z analýzy dokumentace žáků, analýzy prací žáků, pozorování při výuce a rozhovory s učiteli. Při výzkumném šetření budeme spolupracovat s ředitelkou ZŠ Bukovina, zejména při kazuistikách žáků se SVP.

V rozhovoru s učiteli ZŠ Bukovina se z počátku výzkumu zaměřím na tyto body:

- Kolik žáků se SVP máte při Vaší výuce ve třídě? Jsou tito žáci stejného nebo různého ročníku?
- Jak jste ostatním spolužákům vysvětlili, že žák má jiné podmínky při výuce, a jak to spolužáci přijali?
- Jak přítomnost žáků se SVP ovlivňuje přípravu na hodinu a její samotný průběh?
- Jak se Vám daří skloubit učivo více ročníků a individuální potřeby žáků?
- Jaké formy a metody ve výuce využíváte, jak často? (individuální, skupinové, kooperativní, ...)
- Jaké pomůcky a prostředky při výuce používáte? (didaktické, reedukační, kompenzační p., pracovní listy, učebnice, ...)

- Jaké formy a metody práce ve výuce mají nejlepší vliv na žáky se SVP?
- Jak hodnotíte přípravu žáků?
- Co je pro Vás důležité při naplňování inkluzivní výuky?

Součástí rozhovoru budou také otázky týkající se jednotlivých žáků se SVP (ke kazuistikám) a budou ověřovány další zjištěné skutečnosti.

Problémem při výzkumném šetření, zejména při pozorování výuky, může být přítomnost pozorovatele, který může chování žáků ve třídě ovlivnit. Proto budeme následně naše pozorování a jeho závěry konzultovat s danou vyučující (zdali je to norma či nikoli).

Dále písemně požádám rodiče vybraných žáků o svolení k účasti jejich dětí na výzkumném šetření. Informovat je o tom, že jména jejich dětí budou v práci kvůli anonymitě změněna, zjištěné údaje budou použity pouze pro akademické účely a nebudou dále předávány a používány.

Paní ředitelku ZŠ Bukovina jsem požádala, aby mi zodpověděla několik otázek jako vstupní informace pro mé výzkumné šetření. Jedná se o průřez oblastmi, kterými bych se chtěla ve výzkumu věnovat podrobněji tj. vstupní zjištění o žácích se SVP, které paní ředitelka učí.

Přepis z prvního rozhovoru s ředitelkou ZŠ a zároveň učitelkou 3. - 5. ročníku, která poskytla následující informace na mé otázky:

Kolik žáků se SVP máte při Vaší výuce ve třídě? Jsou tyto žáci stejného nebo různého ročníku? Jakou poruchu/ postižení/ znevýhodnění tyto žáci mají?

Ve výuce mám 4 žáky s SVP 1 žák 3. ročníku – ADHD+Dysfunkce, 1 žák 4. ročníku DYS funkce, 2 žáci 5. ročníku – 1 s dg ADHD a 1 s DYS funkcí.

Jak jste ostatním spolužákům vysvětlili, že žák má jiné potřeby při výuce, a jak to spolužáci přijali?

Spolužáci berou speciální přístup ke kamarádům samozřejmě, jako součást jejich způsobu školní práce, která má určitá jiná pravidla a přístupy od učitele, jsou vedeni k toleranci a respektu.

Jak přítomnost žáků se SVP ovlivňuje přípravu na hodinu a její samotný průběh?

Hodiny jsou plánovány s ohledem na potřeby všech žáků ve třídě, vyučujeme ve spojených ročnících. Práce s žáky se speciálními potřebami se řídí doporučeními z pedagogických poraden a odborných lékařů. Práci je nutno dobře promyslet, zkoordinovat a dbát, aby docházelo v co nejmenší míře k narušování běžné výuky, zejména žáky s ADHD. (Zde jsou nutné speciální přístupy s ohledem na jejich projevy a míru projevu postižení).

Jak se Vám daří skloubit učivo více ročníků a individuální potřeby žáků?

Učivo více ročníků se prolíná, prohlubuje, a proto je to výhodné využívat při organizaci výuky a probírání látky. Skloubit učivo a individuální potřeby žáka je důležitý cíl, který se snažíme při výuce dosahovat. Samozřejmě se to nemusí vždy stoprocentně podařit, ale důležitý je systém, na který si žáci zvyknou a dokáží se v něm orientovat a pracovat v něm. Žák musí cítit podporu vyučujícího a nepociťovat převažující negativa z nezdaru. (To se nenaučím, nejsem šikovný apod.)

Jaké formy a metody ve výuce využíváte, jak často? (individuální, skupinové, kooperativní, ...)

Z těchto metod využíváme pravidelně individuální i kooperativní, méně často skupinové.

Jaké pomůcky a prostředky při výuce používáte? (didaktické, reedukační, kompenzační p., pracovní listy, učebnice, ...)

Při výuce využíváme didaktické pomůcky vhodné pro činnostní výuku (DIPO, pomůcky pro činnostní výuku v Č.j., A.j.), výukové programy na PC, velmi často pracovní doplňovací listy, pracovní sešity.

Jaké formy a metody práce ve výuce mají nejlepší vliv na žáky se SVP?

Metody činnostní, tvořivé, formy práce zejména individuální. Žáci s Dys poruchou rádi pracují ve skupinách.

Jak hodnotíte přípravu žáků?

Pokud je míněna domácí příprava žáků, je ovlivněna domácím prostředím a spoluprací s rodiči. Obecně hodnotím přípravu žáků se SVP pozitivně ve smyslu jejich zapojení do běžné výuky.

Co je pro Vás důležité při naplňování inkluzivní výuky / jak chápete inkluzivní výuku?

Pro úspěšnou a funkční inkluzivní výuku je určitě důležitá informovanost a zkušenost vyučujícího, zcela určitě je ovlivněna počtem žáků ve třídě (nehledě na spojení ročníků),

dále je nutno zvážit, jaký typ postižení žáka je schopen vyučující v dnešním systému zvládnout. Pro naplnění kvalitní inkluzivní výuky je určitě nutná přítomnost odborného asistenta, který pomůže zajistit individuální přístup žákům se speciálními potřebami. Ostatní žáci by neměli pociťovat výuku spolužáka se speciálními potřebami jako přitěžující či rušivou, naopak se může stát obohacující. Je nutné zvážit všechny okolnosti, aby inkluze nebyla kontraproduktivní. Pravidla inkluzivního vzdělávání by neměla být určena plošně, ale s náhledem na každého individuálního žáka a na možnosti školského zařízení. Přítomnost asistentů by měla být samozřejmostí.

Prostředí školy i paní ředitelku znám již dlouho, to už jako bývalý žák, či v souvislosti v spolupráci se ZŠ v pořádání různých minoškolních aktivit atp.

Paní ředitelka ochotně odpovídala a v průběhu ukazovala práce žáků, pomůcky, dovolila mi nahlédnout do dokumentace žáků.

Dále jsme se dohodly na spolupráci, poskytnutí dalších informací, rozhovoru s dalšími spolupracovníky školy a hlavně na pozorování průběhu výuky.

Na základě návštěvy ZŠ Bukovina a rozhovoru s ředitelkou jsem, prozatím, dospěla k následujícím úpravám a doplněním výzkumného šetření:

- Je potřeba analyzovat nejen záznamy o jednotlivých žácích o průběhu jejich vzdělávání, ale také projít ŠVP ZŠ Bukovina.
- Další upřesnění informací z rozhovoru, např. o přípravě žáků (myšleno domácí) nebo metody práce, budou lépe poznány a upřesněny díky dalším pozorováním při výuce, analýzou dokumentace žáků se SVP a následnými rozhovory s učiteli.

Seznam literatury

1. BARTOŇOVÁ, M. *Současné trendy v edukaci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. Brno: MSD, spol. s. r. o., 2005. ISBN: 80-86633-37-3.
2. BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. et al. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami IV*. Brno: Paido, 2010. 384 s. ISBN 978-80-210-5331-1.

3. BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M.: *Strategie ve vzdělávání dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. 2. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Paido, 2007. 247 s. ISBN 978-80-7315-158-4.
4. BAZALOVÁ, B. *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v zemích Evropské unie a v dalších vybraných zemích*. Brno: MU Brno, 2006. 188 s. ISBN 80-210-3971-X.
5. GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice. Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. 130 s. ISBN 80-85931-15-X.
6. KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 144 s. ISBN 80-7178-887-2.
7. KASÍKOVÁ, H. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7367-712-1.
8. KLENKOVÁ, J., VÍTKOVÁ, M. et al. *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2011. 386 s. ISBN 978-80-210-5731-9.
9. KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: ZČU, 2002. 209 s. ISBN 80-7082-844-7.
10. KOHOUTEK, R. *Úvod do psychologie. Psychologie osobnosti a zdraví žáka*. Brno: MU Brno, 2006. 167 s. ISBN 80-210-4077-7.
11. LECHTA, V. (ed). *Základy inkluzivní pedagogiky* 1. vydání. Praha: Portál, 2010. 440 s. ISBN 978-80-7367-679-7.
12. MÜLLER, O. a kol. *Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami v běžné škole*. Olomouc: UP Olomouc, 2001. 289 s. ISBN 80-244-0231-9.
13. PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělání*. 2. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-977-1.
14. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-252-1.
15. PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. 2. vydání. Brno: Paido, 2007. 178 s. ISBN 978-80-7315-157-7.
16. REID, G. *100+ ideas for supporting children with dyslexia*. 2nd ed. London: Continuum, 2011, 166 s. ISBN 9780826434166.
17. RIEF, Sandra F. *How to reach & teach all students in the inclusive classroom: ready-to-use strategies, lessons, and activities for teaching students with diverse learning needs*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, 1996, 460 s. ISBN 0876283997.

18. SMITH, T. E. *Teaching students with special needs in inclusive settings*. 5th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon, 2008, 614 s. ISBN 9780205530571.
19. ŠIMONÍK, O. *Úvod do didaktiky základní školy*. Brno: MSD Brno, 2005. 140 s. ISBN 80-86633-33-0.
20. VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Dotisk 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze Karolinum, 2001. 303 s. ISBN 80-246-0181-8.
21. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.
22. VÍTKOVÁ, M., HAVEL, J. (eds). *Inkluzivní vzdělávání v primární škole. Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami*. Sborník z konference s mezinárodní účastí. Brno: Paido, 2010. 101 s. ISBN 978-80-7315-199-7.
23. ZELINKOVÁ, O. *Poruchy učení. Specifické poruchy učení, psaní a dalších školních dovedností*. 11. vydání. Praha: Portál, 2009. 263 s. ISBN 978-80-7367-514-1.
24. ZORMANOVÁ, L., PECINA, P. *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 147 s. ISBN 978-80-210-4834-8.

Legislativní dokumenty

25. Vyhláška MŠMT č. 48/2005 Sb. o základním vzdělávání a plnění povinné školní docházky.
26. Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, včetně její novelizace.
27. Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, včetně její novelizace.
28. Zákon č. 101/2000Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
29. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Celkové zhodnocení: Projekt trochu působí tak, že máte přístup do určitého prostředí a chcete jej využít a není tolik promyšleno, k čemu vlastně. Výzkumů mapujících vzdělávání žáků se SVP je již celá řada a vy byste měla váš výzkum nějak zaměřit a odlišit od ostatních (a zejména jeho potřebnost a význam zdůvodnit). Například zdůraznit specifičnost malotřídní

školy (které se vlastně v projektu nedotýkáte), nebo vymyslet jiný typ zaměření. Pomohlo by to zejména první části projektu.